

МИНИСТЕРСТВО ПРОСВЕЩЕНИЯ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ

Министерство образования и науки Республики Ингушетия

Управление образования по г.Магас и г.Назрань

ГБОУ "СОШ № 19 г.Назрань"

РАССМОТРЕНО:
на заседании МО
руководитель ШМО
_____ Чахкиева А.Р.
Протокол № 1
от «30» августа 2022 г.

СОГЛАСОВАНО:
зам. директора по УВР
_____ Барахоева А.Я.
Протокол № 1
от «30» августа 2022 г.

УТВЕРЖДЕНО:
директор ГБОУ
"СОШ № 19 г.Назрань"
_____ Арчакова М.Х.
Приказ № 162-а
от «30» августа 2022 г.

РАБОЧАЯ ПРОГРАММА

учебного предмета «Родная литература (Ингушская)»

для обучающихся 4-х классов

г.Назрань, 2022 г.

Кхетора каъхат(пояснительная записка)

Г1алг1ай литература программах лаъца

Г1алг1ай литература программас новкъостал ду хъехархочоа берашта г1алг1ай йоазонхоша кхелла говзама йоазоний чулоацам а, тема а, идея а къоастаде а, х1аьта цар шоай произведенешта бувцаш болча ценача, хозача, говзамеча меттах пайда эца а.

Г1алг1ай литература хъехаш вола хъехархо декхарийла ва литература новкъосталца берашта г1алг1ай метта хозал, говзал, к1оаргал, цун ганз йовзийта, уж кхетамца, эхь-эзделца кхебе, дикачун-вочун къоастам бе ховргдолаш.

Дешархошта ха деза г1алг1ай литература хъахилара наькъаш. Укхаза царна хайтача бакъахъа да, вай г1алг1ай литература хъахилара г1улакх малаг1ча торонца эттад, эггара хъалхара г1алг1ай йоазув 1923 шера Мальсагов Кураза Зоврбика кхелла хилар, из латински ларда т1а хинналга. Эггара хъалха г1алг1айметтала кепатеха йоазув 1923 шера «Сердало» яхача газета т1а кепатеха хилар.

Цхъабакъда, шоай йоазув хиннадеце а, багахбувцам б1аьхий хиннаб г1алг1ай къаман, тайп-тайпара жанраш чу а йоаг1аш: къаьнара иллеш, фальгаш, к1оанолгаш, ховли-довзалеш, легендаш, шира оаламаш, ишта кхы д1ахо а.

Г1алг1ай литература никъ 1923 шерагара денз таханарча денга кхаччалца чоалхане болаш хъабенаб.Массехк хана доакъоох бекъа йиш я из.

Хъалхара ха – 1920-г1а шераш – говзама йоазонаш хъахила доладенна ха я, х1аьта 1930-г1а шераш –г1алг1ай литература дег1ая йолаенна ха я.

Программа юкъе йоаг1а произведенеш берий ханага хъежжа я, чулоацам а, керттера уйла а дика кхетадергдолаш, х1аьта х1ара классе багахбувцамах пайда эц.

5-9 классашка дешархой кхетамца кхебара духъа, ужэьаца, эзделаца, хозанена лоарх1амца кхебарадухъа дола говзама йоазонаш 1омаду. Цу классашка 1омаеш йола материал чоалхане яц, ший

чулоацамга хъежжа, х1аьта идейни кхетам балара г1улакх лертт1а да цун.

Х1ара классашка чуйоаг1аш йола материал хронологически хъисапе луш я, дешархой литература исторех а литературей вахари в1аши дувзаденна хиларах а кхетаргболаш. Цул совг1а, мехка истори адикаг1а йовзаргъа царна.

5-8 классашка говзамеча йоазонашца цхъана литературни теорех кхетам лу. Дешархоша керттера

кхетаде дезаш дар да литература говзама кхоллам хилар, цун мотт поэтически хилар. Литература теори дикаг1а кхетаергъа дешархоша, говзамеча произведенешца цхъатарра 1омайоя.

Х1ара классе литература чулоацамга а дешархой кхетамга а, цар дег1адара боарамга а хъежжа, тайп-

тайпара хъехара наькъаш леладе деза: хоза къоастадеш текст ешар, суртех, телевиденех, компютерах пайда эцар. Цул совг1а, дешархошка шоашка болх байта беа йоазонхоох а цар говзамеча йоазонех лаъцакхы а дукхаг1а хоамаш лохаш.

5-8 классашка теркам бе беа хоза къоастадеш, кхетадеш шаьра дешара говзал лакхаяккхара. Из программой декхар кхоачашданза даргдац, уроках т1а а дешаш, ц1аг1арча дешара т1ахъожамца кулгал а деш. Дешара техника тоаеш болх бе беа массане цхъана дешаш, юкъ-юкъера хоржаш дешаш,оттадаьча хаттара текстаца жоп луш, ишт. кх. д1.

Лакхерча классашкара дешархой керттерча дакъе кхетам болаш кийчбе беа ешаш йола произведенешшоай л1ама яшха, анализ е, керттера ма1ан а, уйла а гучадоахаш, цар мах бе.

4 классашка йоазонхочун вахара а кхоллама а никъ, цо айяь пробдемаш тохкаш, хъехархочун урок керттера форма лекци хила йиш я. Иштта теоретически проблемаш е йоккха темаш 1омаеш, т1еххъара

1омадаьр ч1оаг1адара урок еш, 1омадаьр юха дагадохийташ лекцеца болх д1абахъа мегаргба.

Лакхерча классашка программа юкъе йоаг1а йоккхий эпически произведенеш. Уж дешархошка хъал а ешийта еза. Классе дешархошта произведени тахка а, цун чулоацамах а,

турпалех а шоашта хетар ала хадеза.

Къаьста теркам т1абахийта беза дешархоша шоай ло1аме беча балха, произведене доакъош, текста юкьера белгалъяьха моттигаш тохкаш, план оттаеш, турпалий оамалех шоашта хетар оалаш, 1алама суртдийшачул т1ехъаг1а уж каьхата т1а дахка хъожаш.

Балха х1ара тайпа, 1омаеча произведенеца айхха бувзам болаш, цун чулоацамга хъежжа хила деза.

Хъехархо хадданза болх бе декхарийла ва дешархой багах ду къамаьл шаьрде, х1ана аьлча, из йоазонца беболча балха лард я.

Метапредметни

Регулятивни УУД

- Хъехархочунца дешара т1адуллар оттаде, урока лерх1амга хъежжа. Деша дешара лерх1амашика хъежжа.

- Массанеца цхъана урока план оттае ха, произведени чулоацам хъабувцара план оттае ха. Планага хъежжа беш бола болх тахкар, баьча балха корта бар, мах бар, шитта кхыча дешархой балха мах бар.

- З1амигача тоабаца е шинне цхъана болх беш, кердача темах ховр а, де ховр а хъакъоастадар. Урок йодаш беча балхах раьза хилар е ца хилар д1аяздар, лакхача говзала т1акхуви хилар хъахъокхар.

- Ше баьча балха раьза хилар е ца хилар дешархочо ший ло1амаг1а хъаалар, урока карах ца доалача х1ама теркам бар, из тоадара болх бе лерх1ам дагалацар.

Познавательни УУД.

- Текста тохкам бе ха, хъехархочо хаттарашца новкъостал а деш. Деша къайла ма1ан ха, из тахка.

- Произведени шоайла йиста, в1ашкаоттае, юкьарадар а тарадоацар а хъаоалаш.

- Дийшачун дакъа диста мукъама е или дакъаца, е суртаца, е кицаца

Произведени турпалхочо дечун бахъан тахкар. Шийна хетачун, ше яхачун доаг1а масалаш доаладе, даьржа дувзадена къамаьл де.

- Г1алг1ай фаьлгаши кхоллара лерх1ам ха, цар лу пайда, цар лерх1ам ха.

- Поэзи а проза а шоайла къоастае ха, литературнии Гилман кхетам балара тексташ санна.

- Кхоллама навькаш хъахъокхар, тайп-тайпара произведени дагалувцаш, проектни т1адуллариш кхоачашдеш.

- Дешашдар кхетаде, дийшар лоацца таблица чу а схема чу а д1аязде ха.

Коммуникативни УУД.

- Дувцара къамаьл оттаде, урока болх беш кадай хила, хаттараши тела. Диалог, тоабах болх беш дакъа лаца. Шийна бакъахъа хетар ч1оаг1деш, кхычарца къамаьл де хар.

- Темага хъежжа 5-6 предложенех дувзадена къамаьл оттаде. Проекта 1-2 слайд кхолла. Кхычунга ладувг1а ха, къовсама юкье дакъа лаца.

- Произведени урпалхочо даьчун мах бе, эзди дешашца къамаьл де.

- Кхыча дешархой урока баьча балха мах бе ха, оттаяьча критереица.

- Барт бара кийча хилар хъахъокхар, къовсам, дов е цатоам д1абаккхара тайп-тайпара вариациеш йоалае ха.

- Бокхийчарца къамаьл деш, книжкаши, дошлоргаши, энциклопедеш дешаш кердадар, пайдабар леха.

-Йоккха йоаца презентаци (5-6 слайд дола) боккхийчар новкъосталца кийчъяр, проекта темага хъежжа, слайдашка хъежжа темах лаьца лоаца дувца.

Личностни.

- Художественни произведенеш ешарца дезала юкьера безама керттера хьал хар (барт хилар, сий дар, безаме, кьахетаме, вIаши новкъостал деш хилар)
- Ше ваьнна моттиг хови хила, ше малагIа этносаца лоарIаши ва ха. Кхыча кьамех цар сий деш кьамаьл дар.
- Кхыйола культураи а, кьамаш а долга хови хилар, дикагIа довзачарех хьадувца ха, культураца е динаца шоай культура е дина таракхетараи хьаала хар (нохчий, татараш, Iарбий, сирийцаи, кх. дI. а).
- Юкьа а ца лелхаш, кхычунга ладувгIа ха, ший уйла сатийна дIаалар, тайп-тайпара аргуменшаш а йоалаеш. Дешархой вIаши кьовсам балара бахьанаш ха.
- ЦIагIа а классе а книжкаи дешара тIакхуви хилар хьахьокхар, библиотеке ахар, мукьа волча хана, урока эша материал кийчъяр.
- Йоазонхой кхолламах ха безам болаш хилар хьахьокхар, шийна эггара чIоагIагIа безачар цIераи яха хар, безара бахьан а хьаалар.
- Литературни кхоллама болх шийна эшаи болга хар.
- Ишколе вахара бокьонаш йовзар, цар дешархочоа луп айда малагIа ба хар. Дикача дешархочун масалаи доаладе йийшаца произведени юкьера.
- Сага новкъостал доацаи ше болх бе хови хила, ше даьчох жоп дала дезалга хови хила.
- Поэтически деша хозал хови хила, йоазонхочо дешаица сурт дулаш доаладаь дешаи хьалаха хови хила. Хозахийта дешаи а эпитетаи а шоай кьамаьла юкьедоаладар.
- Эздедаца дар доацар хови хила, литературни турпалхоехи эздийча сагахи йоакха оамалаи хьаювцаха, гIулакхаца дар доацар кьоастаде ха.
- Дешаи а яз деш а нийса вагIараи бIаргий са толха ца дараи йоагIа бокьонаш хови хила. КIаьдвалар дIадоаккхаш е еза упражненеш йовзаш, уж еш хила. Саг унахцIена хилара бокьонаш цIагIа а накъайоалаи лелае ха.

Патриотически кхетам балар:

- дешархо кьаман гIулакхаи эздедаи тIакхийна хилар;
- дезала вахар довзаш хилар;
- ший кьаман культура а, бусулба дин а довзаш хилар;
- Росси пачхьалкхен гражданин ше волга хови хилар;
- дешархочун оамалаш, декхараш кхийна хилар: урока, урокал араха а.

ГIалгIай метто, эрсий метто санна, метта Iилман дакьа а ший маIанна а йоккха моттиг дIалоац. Цун дешарца а кхетамца а бераш кхедара доккха практически маIан да. Наьна метто юкьелоац дешархой патриотизма а, кхыча кьамашца Iимерза а, эздIа а хилара уйлашца кхетадеш кхедара маьхала таронаш. Тахан латгача хьале гIалгIай мотт Iомабара, цу метта йоазув де хара Iалаьмате йоаккха терко е еза кьаьстга ишколо. ХIанзарча зама бераша Iалаьмате дукха бувцаш лелабу эрсий мотт. ЦIагIа а ара а бераша шоай наьна метта кьамаьл кIезига ду. ГIалгIай мотт бувчачар а кьамаьла юкье дукха эрсий дешаш леладу, цудухьа наьна мотт эрсий меттаца ийна бувц бераша. Иштгача хьале тIехь тIайоагIача хана гIалгIай мотт бицбалара кхерам ба. Цудухьа ишкола хьалха латга декхар да гIалгIай метта дешари йоазуви дешархошта Iомадар, безам тIабахийтар, мотт дийнбар. Бера ший наьна мотт бовза а беза, беза а беза, уйла а цу метта хила еза. КIира сахьатий боарам дукха беце а дешархоша мотт Iомабергба, хьехархоша из безаргболча тайпара дIахьехе. Цу тIа йоазув де гIалгIай метта хала а дац, хIана аьлча, гIалгIай абата тIа дукхагIадола алапаш эрсий метта санна да. Дешархошта Iомаде IотIакхета алапаш да: I, аь, гI, кх, кь, кI, пI, тI, хь, хI, цI, чI, яь, дифтонг оа. Эрсий метта санна хьехархочо боккха теркам тIабахийта беза дешаш дIаоалаши яз деши йолча башхалонашта. Иштга боккха болх бе беза дешархоша оазаш нийса хьаалара, хIана аьлча, бери яз деша хана ше харцахьа дош дIааларга хъежжа гIалаташ а деш яздергда. Из болх I классе денз ца хаддаш бе беза, йоазув нийса хургдолаш.

Г1алг1ай литература

№ п/п	Урока темаш	С1а хьа таш	Ха	
			План.	Факт.
I- четверть Даьй-Мохк Г1алг1айче				
1.	Книжка довзар. «Г1алг1ай мохк» Хамхоев А. «Тахан со г1озваьнна» Яндиев Дж.	1	7.09	
2.	«Къамаьл» Гагиев Г. «Ма къаьга доаг1а» Осмиев Хь.	1	14.09	
3.	Кл. арахьара урок «Сона Даьхе еза» Хамхоев А. «Наьсаре» Чахкиев С.	1	21.09	
4.	«Г1ишланхой 1уйре» Кодзоев Т. «Даьхен ираз 1алашде» Озиев С.	1	28.09	
5.	«Вай байракх. Вай герб». «Г1аьнаш лега ха» Гагиев Г.	1	5.10	
Хьамсара 1алама сурташ				
6.	Кл.арахьара урок «Лийг» Хашагульгов I Хьунаг1ара гуйран 1уйре» Торшхоев И.	1	12.10	
7.	«Эггара боккхаг1бола чкъаьра» «Аьрки салаг1ар» Саракаев Хь.	1	19.10	
8.	«Эг1ар» Ведзижев А. «Кхоанен даьй» Плиев М-С.	1	26.10	
Къахьегам, г1улакх, эзел-доттаг1ий ба				
9.	«Безам ба са» Осмиев Хь. «Дикадар, водар» Берсанов Х.	1	9.11	
II- четверть				
10.	«Г1ишланхой» Ужахова Х. «Къоаной К1анти» Костоев I.	1	16.11	
11.	Кл.арахьара урок «Тоатолг» Плиев М-С «Йиь хьажк1а» Плиев М-С	1	23.11	
12.	«Лейлай ц1ай» Шадиев С, «Балха кулгаш» Осмиев Хь. «Хьаг1» Шадиев С.	1	30.11	
Халкъа багахбувцам				
13.	Багахбувцама дош- хозала хьаст. Танкиев А. Иллеш	1	7.12	
14.	Кицаш. Ховли- довзали. Кл.арахьара урок. «Когсоалозаш» Осмиев Хь.	1	14.12	
15.	Фаьлга хьалха оалараш «Тешаме новкъост» фаьлг «Тешаме новкъост» (фаьлг), Берза дув (фаьлг).	1	21.12	
3 четверть				
16.	Борзи ж1алии (фаьлг) Маьра к1аьнк (фаьлг)	1	28.12	
17.	Дошо фийг (фаьлг), «Кхо хьехар» (фаьлг) Кл.арахьара урок. «Юрт ягар» Галаев Хь.	1	11.01	
18.	«Къе саги борзи» (фаьлг), «Говдалча берзах бола фаьлг» «Доттаг1а» Гагиев Г. «Г1алг1ай мотт»	1	18.01	

Машараи доттагалаи тѣхѣа				
19.	«Осканов Суламбек-Халкѣа турпал» Котиева Н. «Машар» Гагиев Г. «Ма дика дар» Хамхоев А.	1	25.01	
20	Кл.арахѣара урок. «Мугларера гишланхо» Кодзоев Т. Бераш- Даѣхен кхоане я» Осмиев Хѣ., «Шоайла машар лоаттабе» Озиев С.	1	1.02	
21.	«Хаѣхочун да» Чахкиев С. «Кѣахѣегам», «Кадайли Мекѣали» Озиев С.	1	8.02	
Гѣалгѣай йоазанхой				
22.	«Совгѣат», «Бераш дегагѣоз» Озиев С. Кл.арахѣара урок «Майра летчик» Галаев Хѣ	1	15.02	
23.	«Бѣаѣсти» Зязиков Хѣ-Б. Керда шу», «Бѣаѣсти йоагѣа!» Осмиев Хѣ.	1	29.02	
24	«Кулгаши бѣаргаши», «Бѣаѣстан догѣа» Муталиев Хѣ-Б. Лермонтовга», «Бѣаѣсти» Яндиев Дж.	1	7.03	
25	«Мух», «Низа овла» Ведзижев А. «Безама юхѣанѣара оагѣилг», «Нана» Чахкиев С.	1	14.03	
4 четверть				
26	«Тирк», «Бутт», «Са моаршал да хѣога» Плиев М-С Кл.арахѣара урок.Селагѣад дешар	1	21.03	
27	«Гѣайгѣа оаш ма елаш», «Наѣсарен лаѣтта», «Гѣарагѣураш» Гагиев Г.	1	28.03	
Дувѣа вай ноаноех лаѣѣа				
28	«Нана» Муталиев Хѣ-Б., «Нана тѣхайса улл» Гагиев Г. «Оагѣув хѣалаѣѣаѣа» Мальсагов А.	1	4.04	
29	«Даѣѣи» Шадиев С. Кл.арахѣара урок.Селагѣад дешар	1	18.04	
30	«Нана дагалаѣѣа» Осмиев Хѣ., «Кхалнах» Хамхоев А. «Шера ханаш», «Аѣкхе» Плиев А.	1	25.04	
Хѣамсара гѣалама сурташ				
31	«Тѣкамашѣа лела сахѣат» Чаплина В. «Даѣхе» Гагиев Г., «Бѣаѣсти йоалаш» Плиев А	1	16.05	
32	«Бѣаѣстинг» Кодзоев Н. «Бѣаѣсти» » Гагиев Г. «Селагѣад» Мякиев А. «Хѣаст» Арапиев Хѣ.	1	23.05	
33	«Вѣовнаш» Гагиев Г. «Гѣаи цун тѣхѣеи» Чарахѣал дитар» Шадиев С.	1	25.05	
34	Бакѣилг» Арчаков Т. Гѣомадаѣр кердадаккхар	1	30.05	